

Dane o występowaniu szablaka południowego *Sympetrum meridionale* (SÉLYS, 1841) i szablaka przepasanego *S. pedemontanum* (O. F. MÜLLER in ALLIONI, 1766) w Południowej Wielkopolsce i na ziemi wieluńskiej

Data on the occurrence of the Southern Darter *Sympetrum meridionale* (SÉLYS, 1841) and the Banded Darter *S. pedemontanum* (O. F. MÜLLER in ALLIONI, 1766) in the Southern Great Poland and in the Wieluń Land

Przemysław ŻURAWLEW¹, Sławomir PAWLAK², Paweł T. DOLATA³

¹Kwileń 67A, 63-313 Chocz, e-mail: grusleo@wp.pl

²ul. Konopnickiej 15, 98-400 Wieruszów, e-mail: slawieru@interia.pl

³ul. Wrocławska 60A/7, 63-400 Ostrów Wielkopolski, e-mail: p.dolata@op.pl

W niniejszej notatce podajemy informacje o *S. meridionale* i *S. pedemontanum* w Południowej Wielkopolsce i na ziemi wieluńskiej zebrane w latach 2007–2009. Wcześniej o wykazaniu szablaka południowego na gliniankach w Kwileniu i Kowalewie, wspomniano już w pracach WILŻAKA i ŻURAWLEWA (2008) oraz ŻURAWLEWA (2009). Dane z Kwilenia, Kowalewa, Kotlina, Raszew i Dębnicy, posłużyły do wyznaczenia mapy rozmieszczenia tego gatunku w Polsce (BERNARD i in. 2009). Zawarte tu informacje o szablaku południowym z Ostrowa Wielkopolskiego, Wieruszowa, Mieszyńska i Osieka oraz o szablaku przepasanym z Mieszyńska, pozyskano zbyt późno i nie zawarto ich w „Atlasie rozmieszczenia ważek (Odonata) w Polsce” (BERNARD i in. 2009).

Podane niżej stanowiska leżą na terenie województw wielkopolskiego i łódzkiego, w makroregionie Nizina Południowowielkopolska, poza Dębnicą, która należy do makroregionu Obniżenie Milicko-Głogowskie. Przedstawiono je według przynależności do poszczególnych mezoregionów (KONDRACKI 2002). Przygotowując notatkę

potwierdzono u innych obserwatorów ważek działających na omawianym obszarze, iż nie napotkali obu gatunków. Wszystkie obserwacje posiadają dokumentację fotograficzną. Dziękujemy dr. Rafałowi BERNARDOWI za cenne uwagi na temat pierwszej wersji tekstu, a dr. Pawłowi BUCZYŃSKIEMU i dr. Grzegorzowi TOŃCZYKOWI za weryfikację wszystkich oznaczeń.

Sympetrum meridionale

Równina Rychwalska

1. Kwileń (XT96, 51°59'N, 17°51'E), powiat pleszewski. Glinianki, otoczone ugorami, polami i zadrzewieniami: 16 VIII 2007 – 1♂, 21 VIII 2007 – 2♂♂, 24 VIII 2007 – 1♂, 31 VII 2008 – 2♂♂, 18 VIII 2008 – 1♂, 4 IX 2008 – 3♂♂, 9 IX 2008 – 1♂.

2. Raszewy (XT77, 52°05'N, 17°36'E), powiat jarociński. Stawy hodowlane otoczone polami i łąkami: 21 VIII 2008 – 1♂.

Wysoczyzna Kaliska

3. Ostrów Wielkopolski (XT92, 51°37'N, 17°49'E), powiat ostrowski. Stawek przy ul. Kamiennej na południowym skraju

miasta, otoczony polem, łąką i zabudową przemysłową: 31 VIII 2008 – 1♂.

4. Kowalew (XT85, 51°53'N, 17°43'E), powiat pleszewski. Glinianka otoczona ugorami, krzewami i drzewami: 10 IX 2008 – 1♂.

5. Kotlin (XT85, 51°54'N, 17°39'E), powiat jarociński. Glinianka otoczona lasem i polami: 10 IX 2008 – 4♂♂.

Kotlina Grabowska

6. Osiek (CB09, 51°22'N, 18°11'E), powiat wierzuszowski. Płytkie torfianki zarastające pałąką wodną: 6 VIII 2008 – 1♂.

7. Wieruszów (CB08, 51°23'N, 18°07'E), powiat wierzuszowski. Niewielkie, płytkie zbiorniki na skraju rozległego trzcinowiska, znajdujące się na zachodnim skraju miasta: 9 XI 2008 – 1♂.

8. Mieszynek (CB08, 51°15'N, 18°12'E), powiat wierzuszowski. Stawy rybne, częściowo porośnięte trzciną, otoczone zadrzewieniami olchowymi i polami: 10 IX 2009 – 1♂.

Kotlina Milicka

9. Dębica (XT91, 51°31'N, 17°49'E), powiat ostrowski. Stawy hodowlane otoczone lasami, łąkami i zabudowaniami: 6 IX 2008 – 1♂.

Szablak południowy zasiedla jedynie południowo-wschodnią, częściowo południową i środkowo-wschodnią Polskę. Wyjątkowo spotykano go w innych rejonach, obserwacje te dotyczyły dotąd zapewne tylko efemerycznej obecności wędrujących osobników. Zamieszkuje ciepłe wody stojące, takie jak stawy, piaskownie, żwirownie i glinianki. Dane z okresu historycznego (do roku 1990) poza południowo-wschodnią Polską były skrajnie rzadkie (BERNARD i in. 2009). Wykrycie stanowisk tego gatunku w latach 2007–2009 w Południowej Wielkopolsce i na ziemi wieluńskiej, a więc poza stabilnym zasięgiem, należy uznać za bardzo interesujące. Co

prawda, nie obserwowano na żadnym ze stanowisk zachowań rozrodczych, jedynie łatwiejsze do wykrycia stacjonarne samce – jednak obserwacje te sugerują trwałą kolonizację nowych obszarów. Dodatkowo świadczy o tym fakt, iż nie wykazano go ani razu w rejonie Ostrowa Wielkopolskiego i Jarocina w końcu lat 1960. (NOWAK 1971; NOWICKA 1971; MUSIAŁ 1972). Dane z Ostrowa Wielkopolskiego (XT92), Mieszyńka, Wieruszowa (CB08) i Osieka (CB09) zwiększają częstość występowania tego gatunku, tj. liczbę i zagęszczenie kwadratów UTM, stanowisk i rekordów, w tym rejonie Polski (BERNARD i in. 2009). Gatunek obserwowano w okresie od 31 VII do 10 IX, ze zdecydowaną przewagą w pierwszej dekadzie września, wyjątkowo późne listopadowe stwierdzenie pochodzi z Wieruszowa. W Polsce okres występowania imagines przypada na VI–IX (WENDZONKA 2007).

Sympetrum pedemontanum

Kotlina Grabowska

1. Mieszynek (CB08, 51°15'N, 18°12'E), powiat wierzuszowski. Stawy rybne, częściowo porośnięte trzciną, otoczone zadrzewieniami olchowymi i polami: 6 IX 2008 – 1♂.

Gatunek znany z rozproszonych stanowisk w całej Polsce, częstszy we wschodniej Polsce, w pasie północnych pojezierzy oraz na pogórzach Karpat. Związany z drobnymi, wolno płynącymi strumieniami, małymi rzekami, rowami i kanałami, często w kompleksach stawów. Wymienione stanowisko jest jednym z bardzo niewielu, znanych miejsc jego występowania w południowo-zachodniej Polsce. Na nieodległym Górnym Śląsku odnotowano poważny spadek częstości występowania tego gatunku pomiędzy okresem historycznym (do roku 1990) i współczesnym (BERNARD i in. 2009). Obszary podległe silnej

antropopresji, o znacząco przekształconych krajobrazach, są znacznie rzadziej zasiedlane przez tą ważkę.

Literatura

- BERNARD R., BUCZYŃSKI P., TOŃCZYK G., WENDZONKA J. 2009. Atlas rozmieszczenia ważek (Odonata) w Polsce. Bogucki Wydawnictwo Naukowe, Poznań.
- KONDRACKI J. 2002. Geografia regionalna Polski. PWN, Warszawa.
- MUSIAŁ J. 1972. Ważki (Odonata) południowej Wielkopolski. Badania Fizjograficzne nad Polską Zachodnią, B, 25: 69–81.
- NOWAK B. 1971. Ważki (Odonata) południowo-wschodniej części powiatu ostrowskiego. Praca magisterska. Uniwersytet im. A. Mickiewicza, Zakład Zoologii Ogólnej, Poznań.
- NOWICKA E. 1971. Ważki (Odonata) powiatu jarocińskiego. Praca magisterska. Uniwersytet im. A. Mickiewicza, Zakład Zoologii Ogólnej, Poznań.
- WENDZONKA J. 2005. Klucz do oznaczania dorosłych ważek (Odonata) Polski. Odonatrix, 1(Supl. 1): 1–32.
- WILŻAK T., ŻURAWLEW P. 2008. Przyroda powiatu pleszewskiego. Starostwo Powiatowe w Pleszewie, Pleszew.
- ŻURAWLEW P. 2009. Występowanie i stwierdzenie zachowań rozrodczych szafranki czerwonej *Crocothemis erythraea* (BRULLÉ, 1832) (Odonata: Libellulidae) w powiecie pleszewskim (południowo-wschodnia Wielkopolska). Odonatrix, 5(1): 18–21.

Summary

The authors give nine localities of *Sympetrum meridionale* and one locality of *S. pedemontanum* from south-western Poland that were found in the years 2007–2009.

S. meridionale – 1) Kwileń (XT96, 51°59'N, 17°51'E), clay excavations, 16 VIII 2007 – 1♂, 21 VIII 2007 – 2♂♂, 24 VIII 2007 – 1♂, 31 VII 2008 – 2♂♂, 18 VIII 2008 – 1♂, 4 IX 2008 – 3♂♂, 9 IX 2008 – 1♂; 2) Raszewy (XT77, 52°05'N, 17°36'E), fish ponds, 21 VIII 2008 – 1♂; 3) Ostrów Wielkopolski (XT92, 51°37'N, 17°49'E), fish pond, 31 VIII 2008 – 1♂; 4) Kowalew (XT85, 51°53'N, 17°43'E), clay excavation, 10 IX 2008 – 1♂; 5) Kotlin (XT85, 51°54'N, 17°39'E), clay excavation, 10 IX 2008 – 4♂♂; 6) Osiek (CB09, 51°22'N, 18°11'E), peat bog excavation, 6 VIII 2008 – 1♂; 7) Wieruszów (CB08, 51°23'N, 18°07'E), shallow small water bodies, 9 XI 2008 – 1♂; 8) Mielszynek (CB08, 51°15'N, 18°12'E), fish ponds, 10 IX 2009 – 1♂; 9) Dębica (XT91, 51°31'N, 17°49'E), fish ponds, 6 IX 2008 – 1♂.

Discovering the sites of this species in South Great Poland and the Wieluń Land – outside the stable species range – is regarded as very interesting. No breeding behaviour was observed at any sites, however, stationary males, easier to noticed, were discovered which suggested permanent colonization of new areas.

S. pedemontanum – 1) Mieleszynek (CB08, 51°15'N, 18°12'E), fish ponds, 6 IX 2008 – 1♂.

The site mentioned above is one of a few known sites of this species in south-western Poland.

Key Words. Odonata, dragonflies, *Sympetrum meridionale*, *Sympetrum pedemontanum*, Poland, new records, distribution.